

ZAGADNIENIA PRAWNE I ORGANIZACYJNE

ZBIGNIEW ŻÓŁTOWSKI

ZMIANA STATUTU CENTRALNEGO URZĘDU GEOLOGII

W dniu 9 kwietnia 1955 r. Prezydium Rządu powzięło uchwałę nr 286 w sprawie nadania statutu organizacyjnego Centralnemu Urzędowi Geologii. Zmiany wprowadzone tą uchwałą zarówno do zakresu działania urzędu, jak też i do jego organizacji, są wynikiem rozwoju państwowej służby geologicznej i zapoczątkowują nowy etap w dalszym rozwoju tej służby.

W kwietniu br. minęło trzy lata od rozpoczęcia działalności przez Centralny Urząd Geologii. W chwili jego powstania trudno było mówić o istnieniu w Polsce jednolitej służby geologicznej. Brak było wówczas sformułowań, określających zasady współpracy geologii z gospodarką narodową i powiązanie, jakie powinno istnieć pomiędzy poszczególnymi kierunkami działania geologii. Brak było również jednolitych metod działania przy rozwiązywaniu poszczególnych problemów.

Nowy urząd stanął wobec konieczności rozwiązywania od podstaw wszelkich zagadnień państwowej służby geologicznej zarówno natury organizacyjnej, jak i metodologicznej. Brak należytego doświadczenia w tej dziedzinie i trudności kadrowe uniemożliwiały w dużym stopniu wykonanie postawionych przed urzędem zadań i rozwinięcie działania we wszelkich kierunkach zainteresowań geologii, aczkolwiek sytuację łagodziła w poważnym stopniu możliwość wzorowania się na organizacji bogatej w doświadczenie służby geologicznej Związku Radzieckiego oraz pomoc udzielana przez tę służbę.

Zacofanie geologii polskiej i opóźnienie jej rozwoju w stosunku do innych dziedzin gospodarki narodowej, a zwłaszcza do rozwoju górnictwa i przemysłu ciężkiego, wywarło decydujący wpływ na kierunek działalności Centralnego Urzędu Geologii w tym pierwszym okresie. Straty, jakie gospodarka narodowa

ponosiła wskutek niedostatecznego rozpoznania bazy surowcowej, były niewspółmiernie większe od strat, wynikających z niedostatecznego rozwoju innych kierunków działania geologii. Ponieważ słabość służby geologicznej nie pozwalała wówczas na równomierne rozwinięcie działalności we wszystkich kierunkach, trzeba było skierować cały wysiłek na usunięcie największego zła.

Stan ten znalazł swoje odbicie w dekreście z dnia 8 października 1951 r. o państwowej służbie geologicznej (Dz. U. nr 52, poz. 369).

Dekret wskazuje wprawdzie na konieczność rozwijania działalności państwowej służby geologicznej we wszystkich kierunkach, a więc w zakresie prac naukowo-badawczych, geologiczno-poszukiwawczych, geologiczno-inżynierskich i hydrogeologicznych, ale główny nacisk położony został na zagadnienia geologii złóż. Dowodem tego jest szczególnie dokładne określenie zadań, jakie w tym zakresie powinny być wykonane, oraz powołanie Komisji Zasobów Kopalin. Marginesowe wówczas potraktowanie zagadnień hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich wynika jeszcze wyraźniej ze statutu CUG, nadanego w 1952 r. W zakresie działania urzędu wiele miejsca poświęcono zagadnieniom surowcowym, natomiast brak jest w nim wyrazów „hydrogeologia” i „geologia inżynierska”. Pojęcia te kryją się wprawdzie w używanym sformułowaniu „całokształt działalności państwowej służby geologicznej” bądź „wszelkie zagadnienia” tej służby, ale sam fakt niewymienienia ich z nazwy mówił sam za siebie.

Jeszcze dobitniej uzewnętrzniało się to w strukturze organizacyjnej urzędu: nie było ani jednej komórki, która by wyłącznie zajmowała się hydrogeologią i geologią inżynierską, gdy tymczasem dla zagadnień surowcowych utworzono Komisję Zasobów

Kopaliny, Departament Gospodarki Żyłkowej oraz w dużej mierze zagadnieniem tym zajmowało się Biuro Dokumentacji Geologicznej. Istniał wprawdzie Wydział Hydrogeologii i Geologii Technicznej, ale wchodził on w skład Biura Dokumentacji Geologicznej i siłą rzeczy nie mógł wykonywać zadań naczelnego organu administracji państwowej.

Marginesowe traktowanie hydrogeologii i geologii inżynierskiej znalazło swój wyraz również i w organizacji Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, w której Wydział Geologiczny wchodził w skład Departamentu Górnictwa i nie zajmuje się tymi zagadnieniami. Konsekwencją tego stanu rzeczy był fakt, że roboty hydrogeologiczne i geologiczno-inżynierskie nie wchodziły do narodowego planu geologii.

Powyższe wywody mogą stworzyć domniemanie, że Centralny Urząd Geologii nie doceniał wagi, jaką odgrywa w gospodarce narodowej hydrogeologia i geologia inżynierska. Domniemanie takie byłoby błędne, gdyż mimo wszelkich trudności oprócz opracowywania problemów dotyczących geologii złóż prowadzone były, choć w mniejszym zakresie, prace zmierzające do unormowania również i tych zagadnień. Biorąc pod uwagę, że podstawą wszelkiej działalności służby geologicznej są zdjęcia geologiczne, należało przede wszystkim określić ich treść, a dopiero potem ustalić zakres i sposób sporządzania dokumentacji hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich.

Współzależność poszczególnych gałęzi geologii i drogę do uzyskania poważniejszych osiągnięć w służbie gospodarki narodowej wskazał prezes Centralnego Urzędu Geologii prof. dr A. Bolewski w artykule pt. „Współdziałania nauk geologicznych z gospodarką narodową” zamieszczonym w nr 5 Przeglądu Geologicznego.

Daleko zaawansowane już obecnie prace zmierzające do uregulowania zagadnień związanych ze sporządzaniem podstawowych zdjęć geologicznych, zdjęć hydrogeologicznych i zdjęć geologiczno-inżynierskich pozwoliły w nowym statucie na równorzędne potraktowanie w zakresie działania Centralnego Urzędu Geologii wszystkich kierunków działania państwowej służby geologicznej i na dostosowanie organizacji urzędu do nowych zadań. Z tego też względu można powiedzieć, że zmiana statutu CUG jest zapowiedzią nowego etapu w rozwoju nie tylko urzędu, ale i całej państwowej służby geologicznej.

W myśl nowego statutu do zakresu działania Centralnego Urzędu Geologii należy w szczególności:

- 1) sporządzanie jednolitego planu działalności państwowej służby geologicznej oraz prowadzenie statystyki i sprawozdawczości obejmującej całość tej działalności;
- 2) opracowywanie norm, wytycznych i instrukcji w zakresie zagadnień państwowej służby geologicznej;
- 3) ogólne kierownictwo i koordynacja prac geologicznych państwowej służby geologicznej;
- 4) kierowanie pracami naukowo-badawczymi prowadzonymi przez państwową służbę geologiczną;
- 5) kontrola organizacji, jakości i wszechstronności prac geologicznych wszystkich jednostek organizacyjnych państwowej służby geologicznej;
- 6) zatwierdzanie dokumentacji geologicznych (złóż kopaliny hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich) oraz opiniowanie z punktu widzenia geologicznego założeń inwestycyjnych w poszczególnych gałęziach przemysłu i górnictwa w przypadku uzasadnionego braku właściwej dokumentacji geologicznej;
- 7) ewidencja zasobów złóż kopaliny oraz sporządzanie ich bilansów;
- 8) współdziałanie z Wyższym Urzędem Górniczym przy opracowywaniu przepisów w sprawie właściwej gospodarki złóżami z punktu widzenia

geologicznego oraz kontrola gospodarki złóżami kopaliny w zakresie nie objętym działalnością urzędów górniczych;

- 9) opracowywanie norm i wytycznych w zakresie właściwego wykorzystywania kopaliny;
- 10) orzekanie zgodnie z prawem górniczym w sprawie rozporządzania kopalinami wydobytymi ubocznie;
- 11) udzielanie zezwoleń na poszukiwanie złóż kopaliny osobom fizycznym;
- 12) rejestracja zgłaszanych odkryć złóż kopaliny;
- 13) współdziałanie przy tworzeniu obszarów górniczych;
- 14) opiniowanie lub zatwierdzanie dokumentacji projektowo-kosztorysowych dla robót geologicznych w zakresie objętym odrębnymi przepisami;
- 15) rejestracja i archiwizacja materiałów geologicznych oraz ich udostępnianie i rozpowszechnianie;
- 16) szkolenie kadr w zakresie szkolnictwa zawodowego i doszkalanie kadr dla państwowej służby geologicznej;
- 17) współdziałanie z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego i Polską Akademią Nauk w zakresie ustalania i realizacji badań geologicznych i pokrewnych w wyższych uczelniach.

Analizując ten zakres działania mógłby ktoś powiedzieć, że jednak i obecnie najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniu geologii złóż, a hydrogeologię i geologię inżynierską nadal traktuje się marginesowo. Późność tego stanu rzeczy wynika po prostu z bardziej szczegółowego już dziś opracowania tego zagadnienia i istnienia w tym zakresie szeregu przepisów (m. innymi prawa górniczego), które nakładają na Centralny Urząd Geologii specjalne prawa i obowiązki.

Nowością w zakresie działania urzędu jest m. innymi obowiązek zatwierdzania dokumentacji hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich.

W tej chwili brak jest przepisów regulujących w sposób jednolity metody postępowania przy sporządzaniu tych dokumentacji i ustalających powiązanie orzeczeń geologicznych w tym zakresie z gospodarką narodową, a w szczególności z planowaniem. Postanowienia instrukcji nr 98 przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego o zasadach sporządzania i zatwierdzania dokumentacji projektowo-kosztorysowej dla inwestycji sygnalizują wprawdzie zagadnienie, lecz go nie rozwiązują i odsyłają do odrębnych przepisów. Różna praktyka stosowana przez poszczególne resorty wykazuje, że w pewnych przypadkach zagadnienia te są niepotrzebnie wyolbrzymiane, w innych natomiast niedoceniane. Prowadzi to do tego, że niejednokrotnie badania geologiczne zwłaszcza przy realizacji drobnych obiektów inwestycyjnych prowadzone są w zbyt szerokim zakresie, niejednokrotnie zaś realizuje się inwestycje bez dostatecznego rozpoznania geologicznego. Jedno i drugie postępowanie przynosi straty gospodarce narodowej.

W tych warunkach zatwierdzanie dokumentacji hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich musi być poprzedzone opracowaniem odpowiednich przepisów. Zaawansowanie prac związanych z uregulowaniem zagadnienia zdjęć geologicznych ułatwi i niewątpliwie przyspieszy wykonanie tego zadania.

Gdy stosunkowo nieduża ilość złóż kopaliny umożliwia zatwierdzanie przez urząd wszystkich dokumentacji, to inaczej będzie niewątpliwie z dokumentacjami hydrogeologicznymi i geologiczno-inżynierskimi. Tylko dokumentacje dla ważniejszych obiektów inwestycyjnych będą mogły być rozpoznane przez urząd, a wszystkie inne zapewne zatwierdzać będą resorty we własnym zakresie.

Dla realizacji zadań w zakresie hydrogeologii i geologii inżynierskiej w Centralnym Urzędzie Geologii utworzono Departament Hydrogeologii i Departament Geologii Inżynierskiej, a ponadto powołana zostanie Komisja Dokumentacji Hydrogeologicznych i Komisja

Dokumentacji Geologiczno-inżynierskich. Te dwie komisje będą miały charakter międzyresortowy i będą odpowiednikiem już istniejącej Komisji Zasobów Kopalin. Departamenty obejmą wszystkie zagadnienia w zakresie swego działania, a jednocześnie spełniać będą rolę biura komisji. Przejmą one również działalność Biura Dokumentacji Geologicznej w zakresie hydrogeologii i geologii inżynierskiej z wyjątkiem zdjęć, archiwizacji materiałów, ich udostępniania i rozpowszechniania.

Analogiczne ustawienie organizacyjne zastosowane zostało w stosunku do geologii złóż.

Dotychczasowe Biuro Komisji Zasobów Kopalin było zbyt słabym aparatem i nie mogło wykonać szeregu zadań związanych z zatwierdzeniem dokumentacji złóż kopalin. Z konieczności musiało ono opierać się na szerokiej współpracy osób trzecich, co jednak natrafiało na poważne trudności natury zarówno finansowej, jak też i technicznej. Jednocześnie zaganianiem złóż kopalin zajmowało się w dużej mierze Biuro Dokumentacji Geologicznej, które prowadziło ich ewidencję i sporządzało bilans zasobów. Dotychczasowe doświadczenie wykazało, że tego rodzaju podział czynności jest niewłaściwy, zwłaszcza wobec trudności natury kadrowej, i że wskazane jest skoncentrowanie wszystkich zagadnień dotyczących geologii złóż w jednej komórce organizacyjnej. W tym celu Biuro Komisji Zasobów Kopalin przekształcone zostało w Departament Geologii Złóż, do którego włączono dotychczasowe komórki organizacyjne zajmujące się surowcami mineralnymi w Biurze Dokumentacji Geologicznej. W Biurze Dokumentacji Geologicznej pozostało zagadnienie podstawowych badań geologicznych oraz wszelkiego rodzaju zdjęć geologicznych, a ponadto rejestracja i archiwizacja materiałów geologicznych oraz ich udostępnianie i rozpowszechnianie.

W ten sposób poszczególnym kierunkom działania geologii odpowiadają cztery zasadnicze pionory organizacyjne utworzone w Centralnym Urzędzie Geologii. Obraz organizacyjny zyskał niewątpliwie na jasności, a jednocześnie wzmocniony został potencjał poszczególnych komórek organizacyjnych, co powinno przyczynić się do sprawniejszego działania urzędu.

Zupełnie nowym elementem w zakresie działania Centralnego Urzędu Geologii jest zagadnienie opiniowania lub zatwierdzania dokumentacji projektowo-kosztorysowej dla robót geologicznych. Można powiedzieć, że zagadnienie to jest również nowe w skali ogólnopaństwowej. Były wprawdzie różne próby sporządzania dokumentacji projektowo-kosztorysowych dla robót geologicznych, ale na ogół finansowanie tych robót odbywało się bez jakichkolwiek dokumentacji bądź też na podstawie dokumentacji fragmentarycznych, nie zapewniających właściwego wykorzystania kredytów przyznanych na roboty geologiczne. Obecnie są w trakcie opracowania przepisy dotyczące sporządzania i zatwierdzania dokumentacji projektowo-kosztorysowych dla robót geologicznych i geofizycznych, które będą odpowiednikiem instrukcji nr 98 przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego; powstanie również prawdopodobnie odpowiednie biuro projektów. Trudno w tej chwili przesądzić zagadnienie zatwierdzania takich dokumentacji i podziału kompetencji pomiędzy poszczególne resorty i Centralny Urząd Geologii. Urząd będzie prawdopodobnie zatwierdzał dokumentację tylko większych robót i to nie we wszystkich stadiach.

Centralny Urząd Geologii byłby zainteresowany w szczególności założeniami projektu i kosztorysem szacunkowym, gdyż to łączy się z planowaniem, natomiast zatwierdzanie szczegółowego opracowania technicznego i kosztorysowego robót powinno raczej należeć do obowiązków zainteresowanego resortu.

Zatwierdzanie, a raczej opiniowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowych dla robót geologicznych należeć będzie w zależności od przeznaczenia projek-

towanych robót do zakresu działania Komisji Zasobów Kopalin, Komisji Dokumentacji Hydrogeologicznych bądź też Komisji Dokumentacji Geologiczno-inżynierskich.

Rozpatrywanie projektu robót, a następnie wyników ich wykonania przez samą jednostkę przyczyni się do jak najbardziej rzeczowego podchodzenia do tych zagadnień, co w konsekwencji powinno przynieść gospodarce narodowej poważne oszczędności.

Rozwiązanie zagadnienia dokumentacji projektowo-kosztorysowych wpłynie niewątpliwie również na usprawnienie i urealnienie planowania geologicznego.

W tym miejscu należałoby podkreślić, że aczkolwiek zakres działania Centralnego Urzędu Geologii w zakresie planowania działalności państwowej służby geologicznej formalnie nie uległ w nowym statucie zmianie, to jednak praktycznie urząd powinien głębiej ingerować w planowanie poszczególnych resortów i kontrolować wykonanie planu. Wpłyną na to opracowywane obecnie nowe przepisy, dotyczące planowania geologicznego, oraz zatwierdzanie zarówno dokumentacji projektowo-kosztorysowych jak i dokumentacji wynikowych.

Postanowienia dekretu z dnia 21 października 1954 r. o urzędach górniczych (Dz. U. nr 47, poz. 223) oraz związana z nimi zmiana prawa górniczego zwiększa i ściślej precyzuje obowiązki Centralnego Urzędu Geologii w zakresie właściwego wykorzystania kopalin, co znalazło swój wyraz w nowym statucie. W myśl postanowienia art. 1 ust. 2 cytowanego dekretu z dnia 21 października 1954 r. do zakresu działania urzędów górniczych należy między innymi kontrola i nadzór nad zgodnością gospodarki złożeń z obowiązującymi przepisami.

Ażeby urzędy górnicze mogły wykonać nałożone na nie obowiązki, należy przede wszystkim opracować przepisy dotyczące właściwej gospodarki złożami. Przepisy takie powinny uwzględniać z jednej strony bezpieczeństwo i higienę pracy w zakładzie górniczym, z drugiej zaś konieczność takiego prowadzenia robót, aby jak najlepiej wykorzystać złożo kopaliny. Stąd powstaje konieczność współpracy w tym zakresie urzędów górniczych i organów państwowej służby geologicznej. Ponieważ jednak urzędy górnicze zajmują się jedynie kopaliniami, których poszukiwanie i eksploatacja podlega prawu górniczemu, kontrola gospodarki złożami innych kopalin należy już do wyłącznego zakresu działania państwowej służby geologicznej, a więc i do Centralnego Urzędu Geologii.

Z zagadnieniem gospodarki złożami łączy się ściśle zagadnienia obszarów górniczych i właściwego wykorzystania wydobytých kopalin, tj. użycia ich do celu, do jakiego najbardziej się nadają.

Gospodarka złożami i wytyczne w zakresie wykorzystywania kopalin to są zagadnienia należące do zakresu działania Departamentu Geologii Gospodarczej. W miarę regulowania zagadnień hydrogeologicznych departament ten powinien objąć swoją działalnością również sprawy dotyczące wykorzystywania wód podziemnych.

Rozszerzenie zakresu działalności Centralnego Urzędu Geologii i wzrostu jego znaczenia jako koordynatora wszelkich poczynań państwowej służby geologicznej znajduje swój wyraz także w zakresie organizacji tej służby. Świadczy o tym uchwała nr 127 Prezydium Rządu z dnia 12 lutego 1955 r. w sprawie organizacji przedsiębiorstw geologicznych oraz fakt, że nowy statut urzędu podnosi dotychczasowy Wydział Organizacji i Zatrudnienia do rangi departamentu.

Nowy departament obejmie swoją działalnością zagadnienia organizacji, zatrudnienia i płac nie tylko resortu Centralnego Urzędu Geologii, ale i całej państwowej służby geologicznej.

Z ważniejszych zmian organizacyjnych urzędu wprowadzonych nowym statutem, a mających znaczenie dla państwowej służby geologicznej należy wy-

mienić jeszcze przekształcenie dotychczasowego Departamentu Techniki w Zarząd Produkcji i Techniki. Zarząd ten ma m. in. zadanie analizy i ustalania mocy produkcyjnej państwowej służby geologicznej, rozwój techniki, normalizację i typizację sprzętu technicznego oraz jego ewidencję, a także działanie w kierunku ujednoczenia norm pracy i norm kosztorysowych.

Biorąc pod uwagę, że Centralny Urząd Geologii spełnia rolę kierowniczą, koordynującą i kontrolującą w zakresie prac geologicznych, prowadzonych przez państwową służbę geologiczną i że wszystkie jego komórki organizacyjne powinny działać w tym kierunku, uznano za zbędne utrzymywanie nadal De-

partamentu Nadzoru Geologicznego. Zadania jego przejęły poszczególne departamenty urzędu, każdy w zakresie swego działania.

Na zakończenie należy podkreślić, że przy prezesie urzędu nadal działać będzie Naukowo-techniczna Rada Geologiczna oraz Kolegium. Szczegółową organizację, zakres działania, tryb pracy i skład Naukowo-technicznej Rady Geologicznej, Komisji Zasobów Kopalin, Komisji Dokumentacji Hydrogeologicznych oraz Komisji Dokumentacji Geologiczno-inżynierskiej określa odrębne regulaminy wydane przez prezesa urzędu i zatwierdzone przez prezesa Rady Ministrów.